

Norgerholt, een oorspronkelijk stukje bos

BOSONTWIKKELING IN HET NOORDEN

Cor von Meyenfeldt

Provincie	Oppervlakte land in ha	Oppervlakte bos in ha	Oppervlakte bos in % v.h. landopp.	in m ² per inwoner
Groningen	233.500	2.790	1,2	50
Friesland	335.250	9.510	2,8	161
Drente	265.350	28.970	10,9	687
Noorden	834.100	41.270	5,0	265
Nederland	3.392.900	334.000	9,8	235

Bron: De Nederlandse bosstatistiek, deel 1: de oppervlakte bos 1980-1983. CBS/SBB, 1985.

Tabel 1 — Kengetallen over het bos in het Noorden.

Over bos en bosbouw is in de concept-vierde Nota vrijwel niets terug te vinden. Dit hangt ten nauwste samen met het feit dat in de vierde Nota in principe alleen nieuw beleid verwoord wordt. Het beleid van de regering met betrekking tot het bos en de bosbouw is net in 1987 vastgelegd in het Meerjarenplan Bosbouw. Voor nieuw beleid op dit gebied was dan ook geen directe aanleiding.

WIE DE TENTOONSTELLING 'NIEUW NEDERLAND' heeft bezocht, zal ongetwijfeld hebben gekonstateerd dat er in 2050 grote veranderingen in het landelijk gebied plaats zullen hebben gehad. Wie de concept-vierde Nota doorneemt ziet van deze te verwachten ontwikkelingen slechts een klein deel terug. Het lag in de bedoeling dat de bosontwikkelingsmogelijkheden in het Noorden en de relatie met de 4^e Nota het onderwerp van deze bijdrage zou zijn. In de tekst die hieronder volgt, lijkt het alsof dit onderwerp misschien enigszins uit het oog is verloren. Dit heeft vooral te maken met het gegeven dat in de bosbouw op zeer lange termijnen moet worden gedacht en de vierde Nota in de bosbeleidsontwikkeling een relatief onbelangrijke rol vervult. Om toch iets meer te zeggen over de bosontwikkelingsmogelijkheden in het Noorden, zal dit onderwerp in een ietwat wijder verband worden behandeld.

De ontwikkelingen in het landelijk gebied hangen ten nauwste samen met de ontwikkelingen in de landbouw. Over de toekomst van de landbouw vinden op dit moment belangrijke discussies plaats. In de EG wordt gezocht naar mogelijkheden om de landbouwproductie cq. de uitgaven ervoor meer beheersbaar te maken, zodat deze niet verder zullen groeien. De markt voor diverse landbouwproducten in de EG-landen staat in nauwe relatie met de wereldmarkt. Momenteel vinden onderhandelingen over de we-

reldhandel plaats in het kader van de GATT. Afronding hiervan kan nog wel enige tijd op zich laten wachten.

Gezien de onzekere uitkomst hiervan is ook nog niet duidelijk welke toekomst voor de landbouw, en dus voor het landelijk gebied, er te verwachten valt. Zodoende kan er in de vierde Nota niet diep ingegaan worden op de veranderingen in het landelijk gebied. Dat er mogelijk grote veranderingen zijn te verwachten is niettemin voor iedereen duidelijk.

Bos en bosbouw in het Noorden

Voordat de eerste mensen zich vestigden in Nederland, hetgeen na de laatste ijstijd gebeurde, moet Nederland geheel of grotendeels uit bos hebben bestaan. Onder invloed van de menselijke activiteiten nam het bos gaandeweg in omvang en kwaliteit af, tot er omstreeks 1850 een historisch dieptepunt werd bereikt. Toen was er nog slechts 150.000 ha bos over, dat voor tweederde uit (eike)hakhout bestond.

Vanaf dat moment werd op grotere schaal bebost. Redenen hiervoor waren het vastleggen van stuifzanden, het produktief maken van 'woeste gronden', werkverschaffing en de produktie van hout, vooral voor de mijnen.

De totale omvang van het Nederlandse bos is thans ongeveer 340.000 ha, oftewel 10% van het land.

De laatste 20 jaar is de bosoppervlakte in Nederland jaarlijks gemiddeld met zo'n 2700 ha toegenomen. Belangrijkste redenen hiervoor waren nu de aankleding van het landschap, het creëren van rekreatiemogelijkheden nabij bevolkingscentra en de produktie van hout.

De geschiedenis van het bos in het Noorden wijkt niet wezenlijk af van de hiervoor geschetste grote lijnen.

In de bijgaande tabellen worden een aantal kengegevens van het huidige bos in het Noorden gepresenteerd, samen met de vergelijkbare gegevens voor het gehele Nederlandse bos.

Uit de tabellen valt af te lezen dat Groningen en Friesland relatief zeer arm aan bos zijn en dat Drente ongeveer op het landelijk gemiddelde zit. Relatief zeer veel bos in het Noorden is Staatseigendom, relatief erg weinig is van gemeenten of particulier bezit.

Wat betreft de samenstelling van het bos valt op dat er relatief weinig dennen en populier aanwezig zijn en relatief veel larix, spar en

eik. Ongeveer een derde deel van het eikebos bestaat uit hakhout of uit de beheerssystemen die zijn toegepast om het hakhout om te vormen, nadat deze beheersvorm haar economische bestaansrecht had verloren.

Huidige bosbeleid

Kader voor het bosbeleid is het Meerjarenplan Bosbouw, waarvan de regeringsbeslissing bijna een jaar geleden door het parlement werd gefiatteerd. Het bosbeleid kent twee hoofddoelen, namelijk:

- Instandhouding van het bestaande bos op een kwalitatief zo hoogwaardig mogelijke wijze en op een maatschappelijk geaccepteerd kostennivo;
- bosuitbreiding met 45.000 à 50.000 ha, ter vergroting van de zelfvoorzieningsgraad van hout en van de rekreatieve opvangkapaciteit, vooral nabij bevolkingscentra.

Het beleid tav. het bestaande bos voorziet in een aantal trends. Zo zal het aandeel gemengd bos worden vergroot, het aandeel inheemse loofbomen toenemen, de schaal van beheersingrepen worden verkleind, de houtproduktie worden verhoogd. Aan 18% van het bosareaal is het accent natuur toegekend, aan de overige 82% een meervoudige doelstelling. Bos met accent op de natuur betekent dat het beheer primair gericht wordt op behoud en ontwikkeling van natuurwaarden. In het algemeen is daarbij sprake van een verdere ontwikkeling van een thans bestaande situatie. In het multifunktionele bos worden de verschillende functies van het bos, zoals houtproduktie, recreatie, natuur en landschap, tegelijkertijd nagestreefd, zonder dat een bepaalde functie specifiek wordt benadrukt.

Het huidige beleid ten aanzien van de bosuitbreiding voorziet in de aanleg van 30.000 à 35.000 ha met een blijvend karakter door of vanwege de overheid. Van de totale bosaanleg zal uiteindelijk ca. 10.000 ha in de Randstad worden gelokaliseerd, 9.000 ha in Zuidelijk Flevoland en 11.000 à 16.000 ha in overig Nederland. Op een aantal plaatsen is de regering in beginsel bereid mee te werken aan de aanleg van bossen groter dan 100 ha. Voor het Noorden staan hierbij aangegeven de omgeving van respectievelijk Leeuwarden, Groningen en Assen, het Westerkwartier, de Tjongervallei, de Veenkoloniën, en Aemland.

Daarnaast wordt binnen de planperiode (= tot het jaar 2000) gestreefd naar de aanleg van 15.000 ha primair op de houtproduktie

gerichte beplantingen. Deze snelgroeende produktiebossen kunnen een tijdelijk karakter hebben voor wat betreft de plaats waar zij worden aangeplant. Dit is het geval als ontteffing van de herplantplicht ingevolgd de Boswet is verleend.

Nieuw beleid?

Wie de eerder gememoreerde tentoonstelling "Nieuw Nederland" heeft gezien, zal hebben kunnen konstateren dat in de vier scenario's die er voor het jaar 2050 staan weergegeven, steeds sprake is van een zeer aanzienlijke uitbreiding van het bosareaal. In drie van de vier studies zelfs tot 25% of meer van het totale landoppervlak. Ook voor het Noorden worden zeer grote nieuwe boscomplexen voorzien, met name op de hoger gelegen zandgronden (Drente) en in de Veenkoloniën.

De situatie met de landbouwoverschotten is van zeer ernstige aard. Als de vraag- en de produktiviteitsstijging zich in het huidige tempo voortzetten, als er geen nieuwe afzetmogelijkheden ontstaan en als ieder EG-land evenredig moet meedoen aan het terugdringen van de produktie, dan zou er, om die overschotten niet verder te laten toenemen, alleen al in Nederland ieder jaar 30.000 ha landbouwgrond uit produktie moeten worden genomen. Een gigantische jaarlijkse oppervlakte.

Dit getal is gebaseerd op een aantal aannames en is hoofdzakelijk van belang om de orde van grootte van de problematiek en de mogelijke verschuivingen die deze in het landelijk gebied teweeg kan gaan brengen, aan te geven. In de praktijk zal het te verwachten effect ergens liggen tussen 0 ha en deze genoemde 30.000 ha per jaar.

Nieuwe bossen

Voor bos en bosbouw kunnen hieruit op termijn nieuwe taken en mogelijkheden voortkomen. Belangrijkste argumenten voor een uitbreiding van het bosareaal kunnen zijn:

- Verwerving van inkomsten voor de landbouwer door de teelt van hout. Momenteel is deze teelt voor de praktiserende agrariër veelal nog onaantrekkelijk. Dit kan zich echter snel wijzigen, omdat de te behalen saldi met houtteelt sterk samenhangen met landbouwpolitieke beleidskeuzen.
- Verhoging van de zelfvoorzieningsgraad van hout. Een groot deel van het houtgebruik in Nederland en de EG wordt door

Landschap bij Norg

Landschap in het Zuidelijk Westerkwartier

Provincie	Staat		Gemeente		Natuur- bescherm. organ.		Partikulier		Overige		Totaal	
	in ha	in %	in ha	in %	in ha	in %	in ha	in %	in ha	in %	in ha	in %
Groningen	1.693	61	452	16	261	9	318	11	62	2	2.786	100
Friesland	5.260	55	250	3	677	7	3.282	35	44	0	9.513	100
Drente	16.927	58	1.517	5	1.880	6	8.417	29	230	1	28.971	100
Noorden	23.880	58	2.219	5	2.818	7	12.017	29	336	1	41.270	100
Nederland	104.323	31	50.258	15	37.486	11	136.385	41	5.575	2	334.027	100

Tabel 2 — Eigendomskategorieën van het bos.

invoer gedekt. Veelal wordt dit hout gekapt in de oorspronkelijke, natuurlijke bossen. Deze bossen in Rusland, Canada en de tropen, zijn niet onuitputtelijk en hebben sterk te lijden heden ten dage.

- Het creëren van nieuwe recreatiemogelijkheden en een rekreatief aantrekkelijk landschap. Streken van het land waar de landbouw als belangrijkste bestaansbron verzwakt, kunnen in de recreatie een nieuwe pijler voor bestaan tot ontwikkeling brengen.
- Het creëren van nieuwe natuurwaarden. Natuurontwikkeling in de richting van bos is een van de mogelijkheden. Het multifunctionele bos heeft ook een aantal intrinsieke natuurwaarden en kan een rol spelen in de ecologische infrastructuur. Uit oogpunt van milieu zal de extensieve bosbouw vrijwel altijd te verkiezen zijn boven de huidige intensieve landbouwteelten. Voor wat betreft de natuur zal dit ook veelal het geval zijn, hoewel dit ook meer een proces van keuzen kan zijn in bepaalde delen van het land.
- Van een toenemende houtproductie kan een economische impuls, in de vorm van nieuwe bedrijvigheid in de houtverwerkende industrie, uitgaan.

Een aantal wezenlijke kenmerken van deze eventuele nieuwe bossen is waarschijnlijk onder meer dat meer dan voorheen de partikuliere sektor als boseigenaar een rol zal spelen; dat een geheel nieuwe type bosbouw mogelijkwijze tot ontwikkeling zal komen (namelijk: het boerenbedrijf met grotere stukken bos, zoals in Zweden); dat de grootte van de complexen varieert: veel en kleinschalig in het ene gebied, weinig maar grootschalig in een ander gebied, afwezig in weer andere gebieden; dat het deels om tijdelijk bos, deels om blijvend bos zal gaan.

Voor het landschap zal een dergelijk grote bosuitbreiding veel gevolgen hebben. In het ene gebied vereist het behoud van het landschap cq. de zorgvuldige inpassing in het bestaande landschap van deze nieuwe ontwikkelingen de nodige aandacht, terwijl in het andere gebied 'spontaan' een geheel nieuwe landschap tot ontwikkeling kan komen.

Hoe deze ontwikkelingen in het Noorden zullen kunnen gaan uitwerken is, gezien de vele onzekerheden, moeilijk voorspelbaar. Wel lijkt het voor de hand liggend dat zich in de verschillende natuurlijke deelgebieden verschillende ontwikkelingen zullen gaan voordoen. Bij deze deelgebieden kan gedacht worden aan de zandgronden, de veenkoloniale gronden, de veenweide gebieden, de zeekeigebieden langs de waddenkust en de kleigebieden meer landinwaarts.

Vanzelfsprekend mag van een eventueel optredende verdergaande uitbreiding van het bosareaal ook een aantal effecten tot de staande bos worden verwacht. Deze effecten

hangen samen met de schaal van de diverse houtproductieve en houtverwerkingsaspecten, alsmede met de mogelijkheden voor natuurontwikkeling.

Konklusies

In de vierde Nota staat vrijwel niets over bos en bosbouw. Dit hangt vooral samen met het feit dat zeer recent het bosbeleid is vastgesteld en er op dit moment geen reden is voor nieuw beleid. Op termijn zou dit wel zo kunnen zijn, onder meer als gevolg van de landbouwoverschottenproblematiek.

Ook voor het Noorden zouden hieruit mogelijkwijze grotere arealen bos voort kunnen vloeien. Voor een deel zal het om andere typen bos gaan dan datgene wat wij in Nederland gewend zijn. De mogelijkwijze te verwachten ontwikkelingen zullen gedifferentieerd optreden in de verschillende natuurlijke deelgebieden van het Noorden.

• Dit artikel is geschreven op persoonlijke titel

Type bos Boomsort	In het Noorden		In heel Nederland		
	in ha	in %	in ha	in %	
Ongemengd naaldbos	17.405	43	51		
Gemengd naaldbos	2.564	6	4		
Gemengd naald-/loofbos	4.174	10	9		
Gemengd loofbos	5.704	14	11		
Ongemengd loofbos	10.810	27	25		
Dennen	8.705	21	44		
Douglas	2.159	5	5		
Larix	6.024	15	6		
Spar	5.390	13	5		
overig naaldbos	345	1	1		
Eik	11.358*	28	18		
Beuk	834	2	3		*waarvan:
Populier + wilg	1.096	3	7		hakhout
Berk	3.053	8	6		doorgeschoten
Es	512	1	2		hakhout
overig loofbos	1.181	3	3		spaartelgenbos
					1.432 ha
					1.411 ha

Tabel 3 — Samenstelling van het bos in het Noorden en in Nederland.